

Rahoittajat ja tiedon julkisuus

Pirjo Hiidenmaa
Suomen Akatemia
10.10.2008

Periaate

- Julkisella rahalla tehty tutkimus on julkista.

Termikysymys

- Mitä open access on suomeksi? Mitä näkökulmaa sananvalinnalla halutaan korostaa?
- Julkisuus?
- Avoimuus?
- Saatavuus?
- Ilmaisuus?

Tutkimuksen rahoittajat

- Eri puolilla maailmaa tutkimuksen rahoittajat ovat sitoutuneet Berliinin julkilausumaan, joka turvaa tiedon saannin.
- Rahoittajilla ei kuitenkaan ole valmiita toimintasuunnitelmia siitä, miten ne voivat rahoittajina edistää tiedon julkisuutta.

Rahoittajaorganisaatioiden toimia

- Ruotsi (Vetenskapsrådet): Päätös tukea julkaisuja avointen kanavien perustamisessa, 2008
- Kanada (SSHRC): Pilottikokeilu 2007 täysin avointen julkaisujen kehittämiseksi .
Nyt jatkuu pysyvänä toimintana.
- Mm. Hollanti, Norja, Irlanti, Britannia muodostavat strategioitaan.

Kaksi linjaa

- Tiedon julkisuutta voidaan edistää suosimalla sellaisia julkaisuja, jotka ovat vapaasti kaikkien tutkijoiden saatavilla. SA suosittaa tällaisia julkaisuja. Joillakin rahoittajilla tämä on rahoituksen ehto (esim. Wellcome).
- Tutkijat voidaan velvoittaa tallentamaan julkaisunsa julkiseen tietokantaan. Esim. Helsingin yliopisto tekee näin.

LAATU

Vertaisarviointi ehdoton vaatimus. Avoimet julkaisut tarvitsevat samat laatukriteerit kuin muutkin julkaisut.

Julkaisukanavilla, esim. laitosten arkistotallennuksella on myös muita tehtäviä: tallennetaan puheenvuoroja, oppimateriaaleja, eri tehtäviin suunnattuja artikkeleita ja esitelmiä.

RAHA

- Ilmaista julkaisua ei ole. Kuka maksaa avoimet julkaisut?
- Kuka maksaa rinnakkaistallennuksen?
- Tulisiko tutkimuksen rahoittajien maksaa tutkijoille julkaisutukea tai julkaisuille toimintatukea? Vai pitäisikö julkaisukustannusten sisältyä yliopistojen normaaliin rahoitukseen?

TIETEENALOJEN EROJA

- Avoimia kanavia on luonnontieteissä ja lääketieteessä.
- Humanisteilla ja yhteiskuntatieteilijöillä vähän.
- Humanistien arvokkain julkaisu on monografia.
- Tekniikan tutkijat julkaisevat konferenssijulkaisuissa.

TIETEENALOJEN EROJA

- Julkaisunopeus: biologiassa ja lääketieteessä on tärkeää saada julkaisu nopeasti ulos.
- Julkaisun pysyvyys, elinkaari: humanistisilla aloilla teokset ovat pitempään käytössä ja osallistuvat teoriankehitykseen tms.
- Julkaisu ja aineisto: joissakin luonnontieteissä julkaisu on voitava tallentaa siten, että aineisto kytketään
.. .

INFRASTRUKTUURIT

- Tekeillä kattava selvitys tutkimuksen infrastruktuureista (laitteet, arkistot, kirjastot, tietokannat, rekisterit ym.)
- Akatemia laatii suunnitelman kansallisesta infrasta ja osallistumisesta yhteiseurooppalaisiin infrahankkeisiin.
- Julkaisut, kirjastot ja aineistot ovat osa tutkimuksen infrastruktuuria.

KIELI

- Avoin saatavuus ei tarkoita vain englanninkielisiä julkaisuja. Tiedon julkaisuutta edistää myös muunkielinen julkaiseminen. Kyse on mekanismeista, ei kielivalinnasta.
- Tutkimusta julkaistaan muillakin kielillä. Esim. sosiologian tutkimuksesta vain 20 % julkaistaan englanniksi.

OIKEUDET

- Tutkijoiden on huolehdittava oikeuksistaan ja sopimuksistaan:
 - Kustantajan kanssa
 - Tekijäryhmän sisällä
 - Ulkopuolisten aineistonluovuttajien kanssa

JULKAISUT RAHOITTAJIEN PÄÄTÖKSISSÄ

- Julkaisuluetteloiden laatimistapoja on useita. On kehitettävä tapoja, joilla julkaisuluetteloista tulee informatiivisia ja yksiselitteisiä.
- Rahoittajat ovat kiinnostuneita muistakin kuin vain refereejulkaisuista:
 - Oppikirjat
 - Käsikirjat
 - Yleistajuiset esitykset

JULKAISULUOKITUKSIA

- Opetusministeriön ohjeistus julkaisujen ryhmittelystä
- Humanistinen yhteiseurooppalainen luokitus ERIH

Tulevaisuudennäkymiä

- eScience: verkot ja digitaaliympäristö muuttavat julkaisemista, aineistojen käsittelyä ja tutkijoiden työtapoja. Arkistoihin tallennetut työpaperit ja puheenvuorot voivat käynnistää hankkeita ja luoda ideoita.
- Aineistojen takautuva tallennus on tarpeen.
- Tietopalvelut merkittävämpiä kuin julkaisujen myynti.

TYÖNJAKO

- Tutkijoiden, kirjastojen, kustantajien ja laitosten työnjako muuttuu.
- Pitääkö tutkijan oppia itse huolehtimaan tallennuksesta, linkityksestä, päivityksestä, julkaisuoikeuksista, tietojärjestelmistä, koodauksista yms.? Syntyykö julkaisujen ympärille järkevä työnjako tutkijan ja erilaisten tukitoimien kesken?

KOKONAISKUSTANNUSMALLI

- Suomen Akatemia ja yliopistot siirtyvät kokonaiskustannusmalliin v. 2009 aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusrahoitukseen sisällytetään kaikki tutkimuksessa tarvittavat kulut. Julkaisukulut ovat osa tutkimuskuluja.
- Rahoittajien ja yliopistojen osuudet hankkeiden kokonaisrahoituksesta ovat vielä avoinna.